

Libe

ministerium pagende significationis: sic oportet
 uisse de^o iudicauit: an aliqd aliud intelligen
 du sit: inuenire difficile e: et temere affirmare
 no expedir. Quod tm ista sine ronali vel intel
 lectuali creatura potuerit fieri: non uideo.
 Neq; adhuc loc^o e explicare: cur ita sentiam
 qtu vires dñs dederit. Prius em sut discuti
 enda et resellenda hereticoꝝ argumeta: q non
 ex diuinis libris: sed ex rationib⁹ suis pferut
 quib⁹ se uehemeter cogere arbitrant testio
 nia scpturaz q de pfe et filio et spu scro sut: ita
 ee intelligeda vt ipi volut. Nunc aut no io mi
 noꝝ filiu qz missus e a pfe: nec ideo minoꝝ
 spu scru qz et pf eu misit et fili⁹: sufficieter qz
 tu arbitroꝝ demonstratu e. Siue em ppter vi
 sibile creatura: siue poti⁹ ppter pncipij com
 datione: no ppter ineqlitate vel imparitate
 vel dissimilitudine substantie in scpturis hec posi
 ta intelligunt: qz etiā si uoluisset de⁹ pf sub
 lecta creatura uisibiliter appere: absurdissi
 me tm aut a filio que genuit: aut spu scro q de
 illo pcedit: missus diceret. Iste igit sit huius
 volumis mod⁹: deinceps in ceteris adiuuan
 te dño: illa hereticoꝝ uerfutissima argumeta
 qualia sint: et que admodum redarguantur
 uidebimus.

Explicit liber quartus

Incipiunt capitula libri quinti

- i **Q**uod modeste ac sobrie debz hō cui eti
 am sue mentis natura explicabilis
 est de dei substantia cogitare.
- ii **D**e incommutabili eētia qd sol⁹ ds e
- iii **C**ōtra arrianoꝝ argumētationē an i
 deo unigeniti et geniti appellatō s
 substantiarū indicet diuersitatem
- iiii **D**e accidentib⁹: siue sepabilib⁹: siue
 inseparabilibus q in deo: quia mutabi
 lis non est: ee nō possunt.
- v **Q**ue in deo ad aliqd dicunt: nō fm
 substantiā dici: nec tm esse accidētia:
 sed relatiua incommutabilia
- vi **A**n igenit⁹ qd pf d: possit inf illa ac
 cipi q ad seipm et subalif dicuntur.
- vii **Q**uid in quibusq; locutionib⁹ uale
 at negatiua pricula q aliqd non qd
 sit sed quid nō sit ostēdiē.
- viii **Q**uod in trinitate deitatis quicqd ad se
 dicit: vna queq; psona indifferens
 atq; cōmune sit: et vnā significet at
 q; eandem substantiam.
- ix **Q**ua necessitate tres psona in trinitate
 dicuntur.

- x **D**e xā magnitudine cui⁹ picipatiōe
 magna sunt: quecūq; sunt magna.
- xi **R**elatiue non substantiāliter dici quic
 qd vel pater: aut filius: aut spū scru
 ctus pprie nominat.
- xii **D**e relatiuis que referri ad inuicem
 nequeunt: cū tamē relatiua sint
- xiii **T**rinatē deū nō tria pncipia: s vnū
 esse pncipiū: qz et pater: et filius: et
 spiritus sanct⁹: vnus creator: ē: sicut
 vnus deus est.
- xiiii **Q**uod in trinitate tpf ad filiū pncipiū
 sit: et pater et filius ad spū sanctum.
- xv **Q**uod in spū sancto etiaz anteq; daref
 possit doni nomē intelligi: vt ei sem
 per nō aliō fuerit donū ee qz ipm ee
- xvi **D**e appellationib⁹ relatiuis: q non ad
 deū: sed ad creaturā referenda sūt:
 qm deo nihil accidit

Incipit liber quintus.

Q^{uod} modeste ac sobrie debet hō cui etiam
 sue mentis natura inexplicabilis e: de dei sub
 stantia cogitare. Ca. I

Inciā exordiens ea dicere q
 dici vt cogitant vl ab homie
 aliq vl certe a nob nō oino pos
 sunt: quis et ipa nra cogitatō
 cū de dei trinitate cogitam⁹:
 lōge se illi de quo cogitat: imparē sentiat: ne
 qz vt eū capiat: s vt scptū e: etiā a rāris quā
 tus paul⁹ apls h erat: p speculū et i enigmatē
 videat. Primū ab ipō dño nro de q sp cogita
 re debem⁹: et de q digne cogitare nō possum⁹
 cui laudādo reddenda est omī tpe bndictio:
 et cui enūciādo nulla cōpetit dictio: et adiuto
 riū ad intelligēda atq; explicāda q intendo:
 veniā pcor sicuti offendo. Demoz sum em:
 nō solū uolūtatis: uerū etiā infirmitatis mee
 Ab his etiā q ista lecturi sunt: vt ignoscāt pe
 to: vbi me magis uoluisse qz potuisse dicere
 aduerterint: qd vel ipi meli⁹ intelligūt: vl p
 pter mei eloquiū difficultatē nō intelligūt: si
 cut ego eis ignosco vbi ppter suā tarditatē
 intelligere nō pnt. Facili⁹ em nobis inuicez
 ignoscim⁹: si nouerim⁹: aut certe credēdo fir
 mū tenuerim⁹: ea q de natura incommutabili
 et inuisibili: sūmeq; viuēte ac sibi sufficiēte di
 cunt non ex cōsuetudine uisibiliū atq; muta
 biliū et mortaliūz vel egenaz rerū esse meti
 enda. Sed cū in his etiā q nostris corpalibus
 adiacent sensib⁹: vel q nos ipi in interiore ho
 mine sumus: sciētia cōmprehēdendis laborez

1. Cor. 1

Quintus

mus nec sufficiamus: nō tñ unpudēter in illa q̄ supra sūt diuina & ineffabilia: pietas fidelis ardescit: nō quā suay viriū inflat arrogātia: s̄ quā gr̄a ip̄i creatoris & saluatoris iſlamar. **N**ā q̄ intellectu deū capithō: qui ip̄m intellctū suū q̄ eū vult cape nō dū capit. **S**i aut̄ hūc iā capit atredat diligēter nihil eo eē i sua natura melius & videat vtrū ibi videat illa lineamēta formay: nitores color: spaciōsā grādī rātē: p̄tū distantīa: molis distēsiōnē: aliq̄s p̄ locoy interualla motiōnes: v̄l qd̄ eiusmodi. **N**ihil certe istoy inuenim⁹ in eo: q̄ in natura nra nihil meli⁹ inuenim⁹. i. in nro intellectu quo sapiam capim⁹ q̄tū capaces sum⁹. **Q**d ergo nō inuenim⁹ in meliore nro nō dēm⁹ in illo q̄rere: qd̄ longe meli⁹ a meliore nro: vt sic intelligam⁹ deū si possum⁹: q̄tū possum⁹ sine q̄litate bonū: sine q̄litate magnuz: sine indigētia creatorē: sine situ p̄tē: sine habitu oīa p̄tinentē: sine loco vbiq̄ totū: sine tpe sempitēnū: sine vlla sui mutatiōe mutabilia facientē: nihilq̄ patientē. **Q**uisq̄s desī ita cogitat: & si nō dū pōt oīmodo iuenire qd̄ sit: pie cā cauet q̄tū p̄r aliqd̄ d̄ eo sentire qd̄ nō sit.

De incommutabili essentia quod solus de⁹ est.

Capit. II

Si tñ sine dubitatione suba: vel si melius h̄ appellat̄ eēntia: quā greci v̄sā vocāt. **S**ic em̄ ab eo qd̄ est sape

Exo. 3 dicta ē sapia: & ab eo qd̄ ē scire dicta ē scia: ita ab eo quod eē: dicta ē eēntia. **E**t q̄s magi ē: q̄ ille q̄ dixit famulo suo moysi. **E**go sum qui sum: & dices filijs isrl̄: q̄ ē misit me ad vos? **S**z alie q̄ dicunt̄ eēntie siue sube captūt accidentia: quibus in eis fiat vel magna vel quantacūq̄ mutatio. **D**eo aut̄ aliqd̄ eiusmodi accidere nō pōt: & iō sola ē incommutabilis suba vel eēntia q̄ de⁹ ē: cui p̄fecto ip̄m eē vñ essentia notata ē: maxie ac verissime cōpetit. **Q**d em̄ mutat̄ nō fuit ip̄m eē: & qd̄ mutari p̄t etiā nisi nō mutet̄: p̄r qd̄ fuerat nō eē: ac p̄ illō solū qd̄ nō tñ nō mutat̄: v̄z etiā mutari oīno non potest: sine scrupulo occurrit qd̄ verissime dicatur esse.

Cōtra arrianoy argumētationē: an i deo vnigeniti et geniti appellatio subarū indicet diuersitatem.

Cap. III

Quamobrē vt iā etiā de his q̄ nec dicunt̄ vt cogitat̄: nec cogitat̄ vt sūt: r̄ndere incipiamus: n̄de n̄e aduersarijs. **I**nter mīta q̄ arriani adūsus cathoi: cā fidē solēt disputare: h̄ sibi maxie callidissimū machinēantū pponere vident̄ cū dicūt **Q**uicqd̄ de eo d̄: v̄l itelligit̄ nō fm̄ accidēs

f̄ fm̄ subam d̄. **Q**ua p̄p̄ ingenitū eē p̄i fm̄ substantiā ē: & genitū eē filio fm̄ subam est. **V**erū est aut̄ ingenitū eē: & genitū eē: diuersa est q̄ suba p̄ris & filij. **Q**uib⁹ r̄ndebim⁹. **S**i q̄cqd̄ de deo dicit̄ fm̄ subam d̄: q̄ quod dicit̄ est. **E**go & p̄ vnū sumus: fm̄ subam dicit̄ est. **U**na ē igit̄ suba p̄ris et filij. **N**ur si hoc nō fm̄ subam dicit̄ ē: dicit̄ q̄ aliqd̄ de deo nō fm̄ substantiā: & iō iā nō cogimur fm̄ subam intelligere ingenitū & genitū. **I**ndictum ē de filio. **N**ō rapinā arbitrat⁹ ē esse eqlis deo. **Q**uerim⁹ fm̄ qd̄ eqlis. **S**i ei nō fm̄ subam d̄: eqlis: admittit̄ vt dicat̄ aliqd̄ de deo: nō fm̄ subay. **A**dmittat̄ q̄ nō fm̄ subam dicit̄: ingenitū & genitū. **Q**d si p̄pterea nō admittit̄ qz omīa de deo fm̄ subam dicit̄ volunt: fm̄ substantiā filius est equalis patri.

Job. 10

Job. 2

De accidentibus siue sepabilibus: siue in sepabilibus que in deo quia mutabilis nō est esse non possunt.

Ca. III

Accidēs aut̄ nō solet dici q̄ aliq̄ mutatiōe ei⁹ rei cui accidit̄ amitti pōt.

Mā etsi quedā dicunt̄ accidēs in sepabilia q̄ grece appellant̄ achorista: sic est plume corui color: niger: amittit̄ eū tñ nō qd̄ eē iā: diu pluma ē: s̄ qz nō sp̄ ē pluma. **Q**uap̄pter iā materies mutabilis: & ex eo q̄ definit̄ eē illudansat: vel illa pluma: totūq̄ illud corp⁹ in terra mutat̄: & vertit̄: amittit̄ vtiq̄ etiā illum colorē: q̄ quis & accidēs qd̄ sepabile d̄: non sepatione: s̄ mutatiōe amittat̄: sicuti est capilli hoīm nigritudo: qm̄ dū capilli sūt p̄st̄ albescere: sepabile accidēs d̄. **S**z diligēt̄ intuetib⁹ sat̄ appet: nō sepatione q̄si emigrare aliqd̄ a capite dū canescit: vt nigritudo inde cādoze succedēte discedat & aliq̄ eat: s̄ illā q̄litate coloris ibi verti atq̄ mutari. **N**ihil itaq̄ accidēs i deo: qz nihil mutabile aut̄ amissibile. **Q**d si & illud dici accidēs placz: qd̄ licet non amittat̄: minuit̄ tñ vel auget̄: sicuti ē aie vitana & q̄ diu aīa ē t̄ diu viuit: & qz sp̄ aīa ē: sp̄ viuit. **S**z qz magi viuit cū sapit: qz min⁹ cū desipit. **S**it etiā h̄ aliq̄ mutatiōn̄ vt desit vita. sic nec deest insipicēti sapia: s̄ vt min⁹ sit. **N**ecta le aliqd̄ i deo sit: qz oīno incommutabilis manet. **Q**ubrē nihil in eo fm̄ accidēs d̄: qz nihil ei accidit̄: nec tñ oē qd̄ d̄ fm̄ subam d̄. **I**n rebus aut̄ creatis atq̄ mutabilibus qd̄ nō fm̄ subam d̄: restat vt fm̄ accidēs dicat̄. **N**ia ei accidūt eis: q̄ vel amitti pōt vel minui: & magnitudines & q̄litates: & qd̄ d̄ ad aliqd̄: sicut amicitie: p̄p̄nuitates: seruitutes: similitudines: equalitates: etsi q̄ hmōi: & sit⁹ & habitus: et loca & tpa: & opa atq̄ passiones.

Liber

Que in deo ad aliqd dicunt: nō fm subam dici: nec tñ esse accidētia: sed relatiua incommutabilia. **Ca. V**

In deo autē nihil quidē fm accidēs dicitur: qz nihil in eo mutabile ē: nec tñ omne qd dicitur fm subam dicitur. **Dicitur** em̄ ad aliqd: sicut p̄r ad filiū: et filius ad p̄rem: qd nō ē accidēs: qz et ille sp̄ p̄r: et ille semp̄ fili⁹: et nō ita semp̄ q̄si ex q̄ nat⁹ ē fili⁹: vt ex eo q̄ nunq̄ desinat eē filius: p̄r nō desinat eē p̄r: sed ex eo q̄ semp̄ natus ē fili⁹: nec cepit vnq̄ esse filius. **Qd** si aliqui eē cepisset: aut aliqui eē desineret fili⁹ fm accidēs diceret. **Si** vō qd dicitur p̄r ad seipm̄ diceret: nō ad filiū: et qd dicitur filius ad seipm̄ diceretur nō ad p̄rem fm subam diceretur et ille p̄r: et ille fili⁹. **Sz** qz et p̄r non dicitur p̄r nisi ex eo q̄ ē ei fili⁹: et fili⁹ non dicitur nisi ex eo q̄ habet p̄rem: nō fm subam hec dicuntur: qz nō q̄sq̄ eorū ad seipm̄ s̄ ad inuicē atq̄ ad alterutq̄ ista dicuntur: neq̄ fm accidēs: q̄a et qd dicitur p̄r et qd dicitur filius: eternū atq̄ incōmutabile ē eis: q̄ obrem quib⁹ diuersus sit pater esse et filiū esse: nō est tñ diuersa suba: qz hō nō fm subam dicitur: s̄ fm relatiuū: qd tñ relatiuū nō ē accidēs: qz nō est mutabile.

An ingeni⁹ quod p̄r dicitur: possit inter illa accipi quā ad seipm̄ et substantialiter dicitur. **Capitulum VI**

I autē huic sic purat resistendū eē sermōni: qz p̄r quidē ad filiū dicitur: et fili⁹ ad p̄rem: ingeni⁹ tñ et geni⁹ ad seipm̄ dicitur: nō ad alterutq̄. **Nō** em̄ hoc ē dicere ingeni⁹ quod ē p̄rem dicere: qz et si filiū nō genuisset: nihil phiberet eū dicere ingeni⁹: et si gignat quib⁹ filiū: non ex eo q̄sq̄ ingeni⁹ est: qz geni⁹ hoies ex alijs homib⁹ gignūt et ipi alios. **In**quit ḡ: p̄r ad filiū dicitur: et filius ad p̄rem: ingeni⁹ autē ad seipm̄ et geni⁹ ad seipm̄ dicitur. **Et** ideo si q̄cquid ad seipm̄ dicitur fm subam dicitur. **Diuersum** ē autē ingeni⁹ esse et geni⁹ esse: diuersa iḡ suba ē. **Hoc** si dicūt nō intelligūt de ingenito quidez aliquid se dicere quod diligenti⁹ p̄tractādū sit: qz nec ideo q̄sq̄ p̄r: qz ingeni⁹: nec ingeni⁹ ideo qz p̄r: et p̄terea nō ad aliqd: s̄ ad se dici putat ingeni⁹. **Genitū** vō mira cecitate nō aduertūt dici nō posse: nisi ad aliqd. **I**do quippe filius qz geni⁹: et qz fili⁹ vtiq̄ geni⁹. **Sicut** autē filius ad p̄rem: sic geni⁹ ad genitorē refertur: et sicut p̄r ad filiū: ita genitor ad genitū. **I**deoq̄ alia notio ē qua intelligit genitor: alia qua ingeni⁹. **Nam** quib⁹ de p̄re deo vtrūq̄ dicitur: illud tñ ad genitū: i. ad filiū dicitur: qd nec illi negat: hoc autē qd ingeni⁹

dicitur: ad seipm̄ dicitur phibent. **Dicitur** ḡ: Si aliquid ad seipm̄ dicitur p̄r: quod ad seipm̄ dicitur non potest filius: et q̄cquid ad seipm̄ dicitur fm subam dicitur: et ad seipm̄ dicitur ingeni⁹: quod dicitur nō p̄r filius: ergo fm subam dicitur ingeni⁹. **Quod** filius qz dicitur nō potest: nō ē eiūsdē substantie. **Cui** versutie r̄idēt ita: vt ipi cogantur dicere fm qd sit equalis p̄r fili⁹: vtrū fm id quod ad se dicitur: an fm id quod ad p̄rem dicitur. **Non** em̄ fm id quod ad p̄rem dicitur: qm̄ ad p̄rem filius dicitur: ille autē non filius sed p̄r est: qz nō sic ad se dicitur p̄r et filius: quō amici aut vicini. **Relatiue** q̄ppe amic⁹ dicitur ad amicū. **Et** si equaliter se diligunt eadē in vtroq̄ amicitia ē. **Et** relatiue vicinus dicitur ad vicinū: et qz equaliter sibi vicini sunt: quantū em̄ iste illi: tantū et ille huic vicinat: eadē vtroq̄ vicinitas. **Quia** vero filius nō ad filiū relatiue dicitur: s̄ ad p̄rem: non fm hoc qz ad p̄rem dicitur: equalis est fili⁹ patri: restat vt fm id equalis sit quod ad se dicitur. **Quicquid** autē ad se dicitur fm subam dicitur. **Restat** ergo vt fm subam sit equalis. **Eadem** ē iḡ vtriusq̄ substantia. **Cū** vero ingeni⁹ dicitur pater: nō qd sit: s̄ qd nō sit dicitur. **Cū** autē relatiuū negatur: nō fm subam negat: qz ipm̄ relatiuū nō fm substantiā dicitur.

Quid in quibus locutionib⁹ valeat negatiua particula qua aliquid non quod sit: s̄ quid non sit ostenditur. **Ca. VII**

De exemplis planū faciendū ē. **Ac** p̄mū videndū ē hoc significari cū dicitur geni⁹: quod significat cū dicitur filius. **I**deo em̄ fili⁹: qz geni⁹: et qz filius: vtiq̄ geni⁹. **Quod** ergo dicitur ingeni⁹: hoc ostenditur qz nō filius: sed geni⁹ et ingeni⁹ cōmōde dicitur: filius autē latine dicitur: sed in fili⁹ vt dicat nō admittit loquēdi cōsuetudo. **Nihil** tñ intellectui demit si dicatur nō fili⁹: quē admodū etiā si dicatur nō geni⁹: p̄ eo qd dicitur ingeni⁹ nihil aliud dicitur. **Sic** em̄ et vicin⁹ et amicus relatiue dicitur: nec tñ potest inuicinus dici: quō dicitur inimic⁹. **Obrem** nō ē in rebus considerandū quid vel sinat vel nō sinat dici vsus sermonis nr̄i: sed quis rex ipa rū intellect⁹ eluceat. **Nō** ergo iā dicamus ingeni⁹: quib⁹ dici latine possit: s̄ p̄ eo dicam⁹ nō geni⁹ quō tantū valet. **Non** ergo aliō dicimus qz nō filiū. **Negatiua** porro ista pericula nō id efficit vt quod sine illa relatiua dicitur eadem p̄posita substantialiter dicat: s̄ id tñ negatur: quod sine illa aiebatur: sicut in ceteris p̄dicamentis: velut cū dicim⁹: hō est: substantiā designamus. **Qui** ergo dicit nō homo ē: nō aliud genus p̄dicamenti enūciat: s̄ tantū

illud negat. Sicut ergo scdm substantiā aio homo est: sic scdm substantiā nego cum dico: nō homo est. Et cū querit quātus sit: et aio q̄ drupedalis est: id ē quattuor: pedū: scdm quātitatē aio: q̄ dicit nō quadrupedalis ē: quātitatē negat. Candidus est: scdm qualitātē aio non candidus est: scdm qualitātē nego. Propinquus est: scdm relatiuū aio: nō propinquus est: scdm relatiuū nego. Scdm situm aio: cū dico tacet: scdm situm nego: cum dico non iacet. Scdm habitum aio: cum dico armatus ē scdm habitum nego: cum dico non armatus ē. Tantundem autem valet si dicam inermis ē. Scdm tempus aio: cum dico hesternus est: secundū tempus nego: cum dico non hesternus est. Et cum dico rome est: scdm locum aio: et scdm locum nego: cū dico non rome est. Secundū id qd est facere aio: cū dico cedit: si autem dicam nō cedit: scdm id quod est facere nego: vt ostendam non hoc facere. Et cū dico vapulat: scdm pdicamentū aio: quod patitur vocatur: et scdm id nego: cum dico non vapulat. Et omnino nullum pdicamentū genus ē scdm qd aliquid aīre volumus: nisi vt scdm id ipm pdicamentum negare conuincamur: si pponere negatiuā pticulā voluerimus. Quae cum ita sint: si substantialiter aīrem: dicendo filius: substantialiter negarem: dicendo non filius. Quia vero relatiue aio: cum dico filius est: ad patrem refero: relatiue nego: si dico nō filius est. Ad parentem enim eandem negationem refero: volens ostendere qd ei parens non sit. At si quantum valet qd dicitur filius: tantundem valet qd dicitur genitus: sicut p̄ locuti sumus. Tantundem ergo valet qd dicitur non genitus: q̄tum valet qd dicitur nō filius. Relatiue autē negamus dicēdo non filius: relatiue igitur negamus dicēdo nō genitus. Ingenitus porro quid est nisi nō genitus? Nō ergo recedit a relatiuo pdicamento: cū ingenitus dicitur. Sicut em̄ genitus nō ad seipm dicitur sed qd ex genitore sit: ita cū dicitur ingenitus: nō ad seipm dicitur: sed qd ex genitore non sit ostēdit. In eodē tñ pdicamento qd relatiuum vocat: vtraq; significatio vertit. Quod autē relatiue pnūciat: nō indicat esse subam. Ita q̄uis diuersum sit genitus et ingenitus: nō indicat diuersam subam: qd sicut filius ad patrem: et nō filius ad nō p̄rem referit: ita genitus ad genitorē: et nō genitus ad nō genitorē referatur necesse est.

¶ In trinitate deitatis quicqd ad se dicit vnaqueq; psona indifferens atq; cōmune sit: et vnam significet eandemq; subam.

¶ VIII.

¶ Propter illud p̄cipue teneamus qd ad se dicit p̄stantissima illa diuina sublimitas subalter dicit. Ad autē ad aliqd nō s̄balit: s̄ relatiue: tantūq; vim eē eiusdem s̄be in p̄ter filio et sp̄sancto: vt quicqd de singulis ad seipos dicit: nō pluraliter: s̄ singularit̄ accipiat. Quēadmodū em̄ p̄ deo ē: et filio deo est: et sp̄s̄ctus deo est: qd s̄ in s̄bam dicit nemo dubitat: nō tñ tres deos: s̄ vnū deū dicim⁹: eā ipam p̄stantissimā trinitatē. Ita magn⁹ pater magn⁹ filius: magn⁹ sp̄s̄ctus: non tñ tres magni: s̄ vn⁹ magn⁹. Nō em̄ de p̄e solo: sic illi p̄ uerse sentiūt: s̄ de p̄e et filio et sp̄s̄cto scriptū est. Tu es de⁹ sol⁹ magn⁹: et bon⁹ p̄: bon⁹ filius: bon⁹ et sp̄s̄ctus: nec tres boni: s̄ vn⁹ ē bonus: de q̄ dicitū ē. Nemo bon⁹ nisi sol⁹ d̄s. Et ei d̄s Iesus ne ab illo q̄ dixerat m̄gr bone: tāq; hoīem p̄pellās: s̄m hoīem tñmō intelligeret iō nō ait. Nemo bon⁹ nisi sol⁹ p̄: sed nemo bonus nisi sol⁹ de⁹. In p̄is em̄ noīe: ip̄e p̄ se p̄ pnūciat. In dei vō et ip̄e et filio et sp̄s̄ctus: quia trinitas vn⁹ d̄s. Situs vō et hitus et loca et tpa nō pp̄ie s̄ translate ac p̄ sitū dicitur deo. Nam et sedere sup cherubin dicit: qd ad sitū dicit. Et abyssum tanq; vestimentū amictus qd ad hitū. Et anni tui nō deficiēt: qd ad tps. Et si ascēdero in celum tu ibi es: qd ad locum. Ad autē ad faciendū attinet: fortassis de solo deo verissime dicat. Sol⁹ em̄ de⁹ facit et ip̄e si sit: neq; patit q̄tū ad ei⁹ s̄bam p̄tinet qd de⁹ est. Itaq; omps p̄: oipotens filius: omps sp̄s̄ctus nec tñ tres oipotētes: s̄ vn⁹ omps. Et q̄ oīa: p̄ quē oīa: i q̄ oīa: ip̄i gl̄a. Quicqd q̄ ad seipm dicitur de⁹: et de singulis psonis singl̄ dicit: id ē de p̄e et filio et sp̄s̄cto: et s̄ ip̄a trinitate: nō pluraliter s̄ singularit̄ dicit. Quā q̄ppe nō aliud ē deo esse: et aliud magnū esse: s̄ h̄ idē illi ē: et eē et magnū esse. Propterea sic nō dicim⁹ tres eētias: sic nō dicimus tres magnitudines: s̄ vnam essentia et vna magnitudinē. Essentia dico: que vs̄a grece dicit: quā vs̄itatus subam vocamus. Dicitur quidē et illi hypostasim: sed nescio quid volūt interesse inter vs̄iaz et hypostasim ita vt pleriq; nostrū q̄ hec greco tractant elo: quia dicere p̄sueuerūt: mian vs̄ian tris hypostasias: qd est latine vnam eētia tres subas. Quae necessitate tres p̄sone in trinitate dicantur.

Capitulum IX.

¶ Ad qd n̄sa loquēdi p̄suetudo iaz obtinuit vt h̄ intelligat cū dicim⁹ essentiam: qd intelligit cū dicim⁹ subam: nō audemus dicere vna essentia tres substantias: s̄ vna essentiam vel subam: tres autē p̄sonas. Quēadmodū multi latinū ista tractantes et digni auctoritate dixerunt: cum alium

¶ 79
¶ 103
¶ 101
¶ 138

¶ Rom. 11.

modum aptiorem non inuenirent quo enun-
ciarēt verbis qđ sine vrbis intelligebāt. Neve-
ra em̄ cū pater nō sit filius: et filius nō sit pater
et spūssanctus ille qđ etiā donū dei vocat: nec
pater sit nec filius: tres vtiq; sunt. **Joh. 10** **Joh. 10**
dictū est. Ego et pater vnū sum. Nō ei dixit: vnū
est. qđ sabelliani dicūt: s; vnū sum. Nū cum
querit qđ tres: magna p̄sus inopia hūanum
laborat eloquiū. Dictū est tñ tres p̄sone: non
vt illud diceret: s; ne taceretur.

De vera magnitudine cuius p̄sicipatione
sunt magna q̄cūq; magna. **Capitulū. X.**

Sicut ergo nō dicim⁹ tres essentias:
ita nō dicim⁹ tres magnitudines: ne-
q; tres magnos. In rebus em̄ qđ p̄s-
icipatione magnitudinis magne sunt: q̄bus ē
aliud esse: aliud magnas esse. sicut magna do-
mus: et magn⁹ mons: et magnus animus. In
his ḡ reb⁹ aliud ē magnitudo: aliud qđ ab ea
magnitudine magnū est: et p̄sus nō hoc ē ma-
gnitudo qđ est magna dom⁹. Sed illa est ve-
ra magnitudo qua nō solū magna est domus
qđ magna est: et qua magnus est mons quisq;
magnus est: s; etiā qđ magnū est qđcūq; aliud ma-
gnū d̄: vt aliud sit ip̄a magnitudo: aliud ea qđ
ab illa magna dicunt. Que magnitudo vtiq;
p̄mit⁹ magna est: multoq; excellenti⁹ q̄ ea qđ
p̄sicipatione eius magna sunt. Deus autem:
q; nō ea magnitudine magnus est qđ nō est qđ
ip̄e: vt qđ p̄siceps eius sit deus cū magnus est:
alioquin illa erit maior magnitudo q̄ d̄s: deo
aut nō est aliqd maius. Ea igit magnitudine
magn⁹ est qđ ip̄e est eadē magnitudo. Et iō sic
si dicim⁹ tres essentias: sic nec tres magnitu-
dines: h̄ est em̄ deo esse qđ magnū esse. Eadē
cā nec magnos tres dicim⁹: s; vnū magnū: q; nō
p̄sicipatione magnitudinis de⁹ magn⁹ est
sed se ip̄o magno magnus ē: q; ip̄e sua est ma-
gnitudo. Hoc et de bonitate: et de eternitate: et
de oīpotētia dei dictū sit: oībusq; oīno p̄dica-
mētis qđ de deo p̄nt p̄nūciari: qđ ad se ip̄m dici-
tur: non trāslate ac p̄situdinē s; p̄prie: si tamē
de illo p̄prie aliqd dici ore hoīs p̄t.

Relatiue nō subaliter dici: quicqđ aut pater:
aut filius: aut spūssanct⁹ p̄prie noīat. **Ca. XI.**

Quod aut p̄prie singula in eadē trini-
tate dicunt: nullo mō ad se ip̄a: s; ad
inuicem: aut ad creaturā dicuntur.
et iō relatiue nō subaliter eadē dici manifestū est.
Sic em̄ trinitas vnus deus dicit: magnus: bo-
nus: eternus: oīpotēs: ideoq; ip̄e sic sua di-
ci p̄t deitas: ip̄e sua magnitudo: ip̄e sua boni-
tas: ip̄e sua eternitas: ip̄e sua oīpotentia.
Non sic p̄t dici trinitas pater: nisi forte trāsla-

te ad creaturam p̄pter adoptōem filioꝝ. **De**
em̄ scriptū est. **Deut. 6** **Deut. 6**
Audi israel dñs de⁹ tuus: de⁹
vnus est: nō vtiq; excepto filio: aut excepto
spūssancto oportet intelligi quē vnū dñm de-
um nostrū recte dicimus: etiā patrē nostruz
p̄ gratiam suā nos regenerantez. Trinitas
aut filio nullo modo dici p̄t. Spūs d̄o scūs
em̄ qđ scriptū est. **Joh. 4** **Joh. 4**
Quī deus spiritus est: p̄t
quidem vniuersaliter dici: q; et pater spirit⁹
et filius spūs: et pater sanct⁹: et filius sanctus.
Itaq; pater et filius et spiritussanctus: quoni-
am vn⁹ deus: et vtiq; deus sanct⁹ ē: et de⁹ spi-
ritus ē: p̄t appellari trinitas et spūssanctus.
Sed tñ ille spūssanctus qui nō trinitas: s; in
trinitate intelligit: in eo qđ p̄prie dicit spūs
sanctus relatiue dicit: cū et ad patrē et ad fili-
um referit: quia spūssanct⁹ et patris et filij spi-
ritus est: sed ipsa relatio nō apparet in h̄ no-
mine: apparet aut cū dicit: donū dei. **De**
em̄ est patris et filij: quia et a patre p̄cedit: sic
dñs dicit: **Joh. 14** **Joh. 14**
Et qđ ap̄s ait: Qui spm̄ christi nō
habet: hic nō est ei⁹: de ip̄o vtiq; sancto spiri-
tu ait. **Roma 8** **Roma 8**
Donū ergo donatoris: et donato: do-
ni: cum dicimus: relatiue vtrūq; ad inuicem
dicimus. Ergo spiritussanctus ineffabilis ē
quedā patris filijq; cōmuniō: et ideo forte sic
sic appellat: quia patri et filio p̄t eadē apel-
lario cōuenire. Nā hoc ip̄e p̄prie dicit: qđ il-
li cōmuniter: quia et pater spūs: et filius spūs
et pater sanctus: et filius sanctus. Et ḡ ex no-
mine qđ vtiq; cōuenit: vtriusq; cōmuniō si-
gnificet: vocat donū amboꝝ spūssanct⁹. Et
hec trinitas vn⁹ deus: deus solus: bon⁹: ma-
gnus: etern⁹: oīpotēs. Ip̄e sibi vnitas: dei-
tas: magnitudo bonitas: oīpotētia.

De relatiuis que referri ad inuicem ne-
queunt cū tñ relatiua sunt. **Ca. XII.**

Et mouere debet: qm̄ dixim⁹ rela-
tiue dici spūssancti: nō ip̄am trinitatē
sed eum qui est in trinitate: quia si
ei videf vicissim respondere vocabulū eius
ad quē referit. Nō em̄ sicut dicim⁹: seruū dñi
et dñm seruū: filiū patris et patrē filij: qm̄ ista re-
latiue dicunt: ita etiā hic possumus dicere.
Dicimus em̄ spūssancti patris: sed nō vicissim
dicimus patrem spūssancti: ne filius eius in-
telligat spūssanctus. Item dicim⁹ spūssancti
filij: sed nō dicimus filium spūssancti: ne pater
eius intelligat spūssanctus. In multis enim
relatiuis hoc contringit: vt nō inueniāf vo-
cabulum quo sibi vicissim respondeant: que
ad se referunt. Quid em̄ tam manifeste re-
latiue dicit qđ pignus? Ad id qđpe referit pi-
gnus cui⁹ est pignus: et semp pign⁹ alicuius

rei pignus est. **N**ō ergo cū dicimus pign^o pa-
tris et filij: possumus vicissim dicere: patrem
pignoris aut filij pignoris. **E**t ergo cū dici-
mus: donum patris et filij: nō quidem dicere
possumus patrē doni: aut filij doni: sed ut h
sibi vicissim respondeant: dicimus donū do-
natoris: et donatorē doni: quia hic potuit in-
ueniri vsitātū vocabulum: illic nō potuit.

Trinatē deū: nō tria pncipia sed vnus
esse pncipium: quia et pater et filius et spirit^o
sanctus vn^o creator est sicut vnus dñs.

Sic ergo relatiue **Ca. XIII**

Pater: idēq; relatiue dicit pncipiū:
et si qd forte aliud: s; pater ad filium

dicit: pncipiū vero ad omnia que ab ipso sunt
rem dicit relatiue filij: relatiue dicit et ver-
bum et imago. **E**t in omib^o his vocabulis ad
patrem refert. **N**ihil aut horū pater dicitur.

Joh. 8 **E**t pncipiū dicit filius: cū em diceret ei. **Tu**

quis es: rñdit: pncipiū qui et loquor vobis
Sed nūquid patris pncipiū? **C**reatorē se
quipes ostendere voluit: cū se dixit esse pnci-
piū: sicut et pater pncipiū est creature: eo
q; ab ipso sunt omnia. **N**am et creator relatiue
dicit ad creaturā: sicut dñs ad seruū. **E**t idō
cum dicim^o et patrē pncipiū et filij pncipiū
nō duo pncipia creature dicimus: q; et pater et
filius simul ad creaturā vnū pncipiū est: sicut
vnus creator: sicut vn^o deus. **S**i aut quicqd
in se manet et gignit aliqd vel opaf: pncipiū
est ei rei quā gignit: vel ei quā opaf: nō pos-
sumus negare etiā spūscū recte dici pncipiū
quia nō eū sepamus ab appellatiōe crea-
toris. **E**t scriptū est de illo qd opetur et in se
vtrūq; manēs opaf. **N**ō em in aliquid eorum
que opaf: ipse mutat et vertit. **E**t que opera-
tur: vide aplm. **U**nicuiq; aut inquit dat ma-
nifestatio spirit^o ad vtilitatē: **A**lij quidē dat
p spiritū sermo sapientie: alij sermo scientie
fm eundē spū. **A**lteri aut fides in eodē spū
tu: alij donatio curationū in vno spiritu: alij
opatio virtutū: alij pphetia: alij iudicatio spi-
rituū: alij genera linguarū. **O**mnia aut hec
opaf vnus atq; idē spū: diuidens ppria vni-
cuiq; put vult: vtrūq; sicut deus. **Q**uis enim
tanta illa pōt opari nisi deus? **I**dē aut de^o q
opaf omnia in omibus. **N**am et sigillatim si in-
terrogemur de spūscō: verissime responde-
mus: q; deus sit: et cū patre et filio simul vnus
deus ē. **U**nū ergo pncipiū ad creaturā dicit
deus: nō duo vel tria pncipia.

Quomodo in trinitate: et pater ad filium
pncipium sit: et pater et filius ad spiritūsan-
ctum. **Ca. XIII.**

De se aut iuicē in trinitate si gignēs
ad id qd gignit pncipiū est: pater ad fi-
lium pncipiū est: quia gignit eum:

Utrū aut et ad spūscū pncipiū sit pater: quā
dicitur est: de patre pcedit: nō pua questio est **Joh. 15**

Quia si ita ē: nō iā pncipiū ei tantus rei erit
quā gignit aut facit: sed etiā ei quā dat. **U**bi

et illud clucescit: vtpote: qd solet multos mo-
uere: cur nō sit filius etiā spūscū: cū et ipse a

patre creat: sicut in euāgelio legit. **E**xit em **Joh. 16**

nō quō natus: sed quō datus: et ideo nō dicit
filius: quia neq; natus est sicut vnigenitus:

neq; factus vt p dei gratiā in adoptionē na-
sceret: sicuti nos. **Q**d em de patre natum ē:

ad patrē solum refert: cū dicit filius: et ideo
filius patris ē: et nō noster. **Q**d aut datum ē

et ad eū qui dedit refert: et ad eos quibus de-
dit. **I**taq; spūscū: nō tm patris et filij qui

dederunt: sed etiā noster dicit qui accepim^o
Sicut dicit dñi salus q; dat salutē: eadē etiā

nostra salus est qui accepimus. **S**pūs ergo
et dei est q; dedit: et noster q; accepimus. **N**on

ille spūs noster quo sumus: quia ipse spūs est
hominis q; in ipso est: sed alio modo iste no-
ster est quo dicim^o: et panē nostruz da nobis: **Mat. 6**

quāq; et illū spū qui hoīs dicit: vtrūq; accipi-
mus. **Q**uid em habes in qt apls: qd nō acce-
pisti? **S**ed aliud est qd accepimus vt essem^o:

aliud qd accepimus vt sancti essemus. **U**bi
scriptuz est et de **Joh. 8**: q; in spiritu et virtute

belie veniret: dictus est helie spūs: scz spūs
quē accepit helias: hoc et de moyse intelligē-
dum est: cum ait ei dñs. **T**ollā de spiritu tuo:

et dabo eis: hoc est: dabo illis de spūscō quem
iam tibi dedi. **S**i ergo et qd dat: pncipiū ha-
bet eum a quo dat: quia nō aliunde accepit

illud qd ab ipso procedit: fatendū est patrem
et filij pncipiū eē spūscū: nō duo pncipia

Sed sicut pater et filij vnus de^o: et ad creatu-
ram relatiue vnus creator et vnus dñs: sic re-
latiue ad spūscū vnū pncipiū. **A**d crea-
turam vero pater et filius et spūscū vnū

pncipiū: sicut vnus creator et vnus dñs.

Quō in spiritu sancto etiam anteq; dare-
tur: possit doni nomen intelligi: vt ei semper

non aliud fuerit donum esse q; impium esse.

Aterius autem que-
ritur: vtrū quēadmodū filius nō h

tantū habet nascendo vt filius sit:
sz omnino vt sit: sic et spiritūscū eo quo

datur habeat: non tantū vt donū sit: sed om-
nino vt sit. **U**trū ergo erat anteq; daretur:

sed nondum erat donum: an eo ipso quo da-
turus erat eum deus: iam donum erat et an-

terius autem que-
ritur: vtrū quēadmodū filius nō h

tantū habet nascendo vt filius sit:
sz omnino vt sit: sic et spiritūscū eo quo

datur habeat: non tantū vt donū sit: sed om-
nino vt sit. **U**trū ergo erat anteq; daretur:

sed nondum erat donum: an eo ipso quo da-
turus erat eum deus: iam donum erat et an-

Libe

teq̄ daref. Sed si nō pcedit nisi auz daf: nec pcederet vtiq̄ priusq̄ esset cui daref: quō iā erat ipsa substātia: si nō est nisi quia datur: sic filius nō tm̄ vt sit filius quod relatiue dicitur sed nō omnino vt sit ipsam substātiā nascendo haber: An semp pcedit spūssanctus et nō ex tempe: sed ab eternitate procedit. S; q̄a sic pcedebat vt esse donabile iam donū erat et anteq̄ esset cui daref. Aliter em̄ intelligit cum dicit donum: aliter cum dicit donatum. Nam donū pōt esse et anteq̄ def: donatū aut̄ nisi datū fuerit: nullo modo dici potest.

De appellationibus relatiuis que nō ad deum: sed ad creaturam referende sunt: qm̄ deo nihil accidit.

Ca. XVI

Et moueat q̄ spūssanctus cū sit cocterus patri et filio: dicit tñ aliqd̄ ex tēpore: veluti hoc ipm̄ qd̄ donatū diximus. Nam sempiternus spūs donū: t̄palit̄ autem donatum. Nam etsi dñs nō dicit: nisi cuz iam habere incipit seruū: etiā ista appellatio relatiue ex tempe est deo. Non em̄ sempiterna creatura est: cui⁹ est ille dñs. Quō ḡ obtinebimus nec ipsa relatiua eē accidentia: qm̄ nihil accidit deo temporaliter: quia nō est mutabilis: sicut in exordio hui⁹ disputatiōis tractauimus. Ecce dñm esse nō sempiternū habet: ne cogamur etiā sempiternā creaturam dicere: q̄ ille sempiternus nō dñaref: nisi etiā ista sempiternus famularef. Sicut aut̄ nō potest esse seruus qui nō habet dominū: sic nec dñs qui nō habet seruū. Et quisquis extiterit qui eternum quidem deū solū dicat: tēpora aut̄ nō eē eterna ppter varietatē et mutabilitatem: sed tempa tamen nō in tempore esse cepisse. Nō em̄ erat tempus anteq̄ inciperent tpa: et ideo nō in tpe accidit deo vt dñs esset q̄ ipsozū tpm̄ dñs erat: que vtiq̄ si in tpe esse ceperūt: qd̄ rñ debet de hoīe q̄ in tpe factus est: cui⁹ vtiq̄ dñs non erat anteq̄ esset cui esset. Lerte vel vt dñs hoīs esset ex tempore accidit deo. Et vt oīs auferri videatur cōtrouersia: certe vt tuus dñs esset aut meus: qui modo esse cepim⁹ ex tempore accidit deo. Aut si et hoc ppter obscurā questionem anime videf incertū: quid vt esset dñs populi israel? Quia etsi iam erat anime natura quā ille populus habebat: quod modo nō querimus: tñ ille populus nondum erat: et qm̄ esse cepit apparet. Postremo vt dñs eēt hui⁹ arboris et hui⁹ segetis ex tempe accidit que modo esse ceperunt. Quia etsi materies ipa iam erat: aliud est tñ dñm esse materie aliud esse dñm iam facte nature. Alio em̄ tē

porē est etiā homo dñs ligni: et alio tpe dñs ē arce: quous ex ipō ligno fabricare qd̄ vtiq̄ nō erat: cum ligni dñs iam esset. Quā igit̄ obtinebimus nihil fm̄ accidens dici deū: nisi q̄a ipsius nature nihil accidit quo mutet: vt ea sint accidentia relatiua: que cū aliqua mutatione rerū de quibus dicunt: accidunt. Sic amicus relatiue dicitur: neq̄ em̄ esse incipit nisi cum amare cepit. Sic ergo aliqua mutatio voluntatis vt amicus dicat. Numus aut̄ cum dicitur p̄cium relatiue dicit: nec tñ mutatus est cum esse cepit precii: neq̄ cum dicitur pignus: et si qua sunt similia. Si ḡ numus potest nulla sui mutatione multoties dici relatiue: vt neq̄ cuz incipit dici: neq̄ cū definit: aliquid in ei⁹ natura vel forma qua numus est mutationis fiat: q̄to facilius de illa incōmutabili dei substātia debemus accipere: vt ita dicatur relatiue aliquid ad creaturam: vt quous temporaliter incipiat dici: nō tamen ipsi substātie dei accidisse aliquid intelligatur: sed illi creature ad quam dicit. Domine inquit refugium factus es nobis. Refugium ergo nostrum deus relatiue dicit: ad nos ei refertur: et tūc refugium nostrū fit: cū ad eū refugimus. Nunqd̄ sit tunc aliqd̄ in ei⁹ natura qd̄ anteq̄ ad eū refugerem⁹ nō erat. In nob̄ ergo sit aliqua mutatio. Deteriores em̄ fuimus anteq̄ ad eū refugerem⁹: et efficiamur ad eū refugiendo meliores in illo autē nulla. Sic et pater noster esse incipit: cū p̄ ei⁹ grām regeneramur qm̄ dedit nobis potestatem filios dei fieri. Substātia itaq̄ nostra mutatur in melius cum filij eius efficiamur: simul et ille pater noster esse incipit: sed nulla mutatione sue substātie. Ergo temporalit̄ dicit incipit deus qd̄ antea non dicebatur: manifestum est relatiue dici: non tñ fm̄ accidens dei q̄ ei aliquid acciderit: sed plane fm̄ accidens eius: ad qd̄ dici aliquid deus incipit relatiue. Et q̄ amicus dei iustus esse incipit: ipse mutatur. Deus autē absit vt temporaliter aliquē diligat: quasi noua dilectione que in illo ante non erat: apud quē nec p̄terita transferunt et futura iam facta sunt. Itaq̄ omnes sanctos suos ante mundi constitutionem dilexit: sicut predestinauit. Sed cum conuertuntur et inueniūt illū: tūc incipere ab eo diligi dicūt: vt eo modo dicatur quo potest humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cum iratus malis dicitur et placidus bonis illi mutantur non ipse. Sicut lux in firmis oculis aspera: firmis lenis est: ipsozū scilicet mutatione non sua.

Explicit liber quintus.

89

Job. i.